

Basılı ISSN 1302-5856

Türk Coğrafya Dergisi
Turkish Geographical Review
www.tcd.org.tr

Elektronik ISSN 1308-9773

Kırsal yerleşme adlarının coğrafi açıdan değerlendirilmesi: Bayramören (Çankırı) ilçesi örneği

Geographical evaluation of rural settlement names: The case of Bayramören (Çankırı) district

Okan Türkan *^a

^a Çankırı Karatekin Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü, Çankırı, Türkiye.

ORCID: O.T. 0000-0002-5575-0322

BİLGİ / INFO

Geliş/Received: 26.03.2021
Kabul/Accepted: 10.06.2021

Anahtar Kelimeler:

Toponimi
Kırsal yerleşme
Bayramören ilçesi

Keywords:

Toponymy
Rural settlement
Bayramören district

***Sorumlu yazar/Corresponding author:**
(O. Türkan) okanturkan@karatekin.edu.tr

DOI: 10.17211/tcd.903748

Atf/Citation:

Türkan, O. (2021). Kırsal yerleşme adlarının coğrafi açıdan değerlendirilmesi: Bayramören (Çankırı) ilçesi örneği. *Türk Coğrafya Dergisi*, (77), 157-170.
<https://doi.org/10.17211/tcd.903748>

ÖZ / ABSTRACT

Bütün toplumlar kendi oluşturdukları kültürel seviyeleriyle çevreyi algılar ve onu anlamlandırır. Bu algılama üzerinden bütün toplumlar yaşamış oldukları çevrede bazı değişiklikler meydana getirirler. Bu değişim hem fiziki hem de beşeri coğrafya içerisinde kendini gösterir. Toplumlar söz konusu değişiklikleri farklı gerekçelerle yaparlar ve yaşadıkları ortamla insan arasında bir bağ oluşur. Doğal ve beşeri ortamda oluşturulan bu bağ hangi düzeyde ve nitelikte olursa olsun adlandırmayla görünür hale gelir. Türkiye’de yerleşme adlarına yönelik yapılan çalışmaların büyük bir kısmı kentsel yerleşmeler ve köy merkezleriyle ilgilidir. Kırsal yerleşmeler sadece köy yönetsel alanına merkezlik eden yerleşmelerden oluşmamaktadır. Çok yerleşmeli köy yönetsel alanlarında birden fazla kırsal yerleşme yer almaktadır. Köy merkezi dışındaki kırsal yerleşmelerin toponim özellikleriyle ilgili literatürde yeterli çalışma bulunmamaktadır. Bu araştırma söz konusu alandaki boşluğu gidermeye yönelik katkı sunmak için köy yönetsel alanlarındaki tüm yerleşmeleri kapsamına alan öncü çalışmalar arasında yer almaktadır. Çalışma, Bayramören (Çankırı) ilçesindeki köy yönetsel alanlarında yer alan kırsal yerleşmelerin adlandırılmasında etkili olan faktörlerin neler olduğunu ortaya çıkarmayı hedeflemiştir. Bu hedefe uygun olarak ilgili literatür değerlendirilmiş, saha çalışmaları yapılarak başta muhtarlar olmak üzere yöre sakinlerinden bilgiler temin edilmiştir. Çalışma sonucunda Bayramören ilçesindeki 74 kırsal yerleşmenin %34’ünün beşeri, %31’inin yer, yön ve konum, %27’sinin de doğal coğrafya özellikleriyle ilgili olduğu tespit edilmiştir.

All societies perceive and named the environment that they lived in with the cultural level they create. Through this perception, all societies make some changes in the environment they live. This change occurs in both physical and human geography. They make these changes for different reasons and a nexus occurs between the environment and the human being. This nexus created in the natural and human environment becomes visible by naming whatever level and quality. A large part of the researches on the toponym in Turkey is about urban settlements and village centers. Rural settlements do not consist only of central settlements in the village administrative area. There are many rural settlements in multi-settled village administrative areas. There are not enough studies in the literature about the toponym characteristics of rural settlements except village centers. This research is one of the pioneering studies covering all settlements in village administrative areas to contribute to the rural settlement names research. The study aimed to reveal the factors that affect the naming of rural settlements in the village administrative areas in the Bayramören (Çankırı) district. Literature was evaluated that could help determine the origin of rural settlement names in village administrative areas. Besides, trips and observations were made and information was also obtained from mukhtar and residents. As a result of the study, it was determined that 34% of 74 rural settlements in the Bayramören district are related to human geography, 31% to place, direction, and location, and 27% to natural geography features.

Extended Abstract

Introduction

Man is one of the last species to add to biodiversity in the world. In addition to accepting what nature offers, man started to shape nature by making some small changes. After gaining communication skills, man named every action and place that has a meaning for him. One of the most important elements that people produce in the human environment is settlements. As the settlement unites increased and differentiated, the confusion that arose began to be resolved by naming (Aliğağoğlu & Uğur, 2018). Toponym or its Turkish equivalent place name is a word that expresses the special names of all kinds of geographical places. Toponym is the field of science that studies the emergence, structural features, and other aspects of place names. (Şahin, 2019). In the literature, there are many studies on this subject by geography and other disciplines. Geography tries to research the source of the name by asking various questions. Examining the names of places and makes a classification according to the results it obtained. Geography discipline determines the natural or human factors that affect naming and consequently makes a classification of them (Çildam, 2019; Emiroğlu, 1984; Erinc, 1989; Güney, 1996; İbret, 2003; Koca & Yazıcı, 2011; Koday, 2000; Sarı, 2007; Topal & İbret, 2020; Tunçel, 2000; Türkan, 2020; Yaşar & Yaşar, 2010).

Data and Method

The names of the rural settlement names have been accessed from 1/25000 scaled maps, village mukhtar, the Ministry of the Interior website, and the website of the Ministry of Interior General Directorate of Population and Citizenship Affairs (Adres Kayıt Sistemi, 2020). 74 rural settlements have been determined in 27 village administrative areas in the Bayramören district. To determine the source of the names of the rural settlements, the literature related to the historical background and language characteristics of the study area was examined. Studies of Halaçoğlu (2009), and Uçakçı (2015), and the Compilation Dictionary also provided important information. While determining the source of rural settlement names in the Bayramören district, problems emerged in interpreting the meanings of some names. To solve the problem, trips and observations were made and information was obtained from residents and mukhtars to determine the meaning of these rural settlement names.

Results and Discussion

There are many settlements in 15 of the 27 village administrative areas in the district, and a single settlement in 12. It is seen that three factors come to the fore in naming the rural settlements in the study area. 92% of 74 rural settlements in the district reflect the characteristics of human geography, physical geography, place, direction, and location. It was determined that 34% of 74 rural settlements in the Bayramören district are related to human geography, 31% to place, direction, and location, and 27% to natural geography features. The fact that 1/3 of the settlements are related to human geography shows that human influence is very important in naming. Approximately half of the settlement names associated with human geography are related to tribe, community, and

notable personages. The high number of names associated with, tribe, community, and notable personages in the Bayramören district shows how effective the construction of ownership and identity through settlements is. The number of rural settlements in this group is 12. This is followed by those related to settlement types. Rural settlement names associated with religious factors, livelihoods, and professions are the least. Settlements in tribe, community, and notable personages group in the study area; Doğanç, Dolaşlar, Feriz, Hacılar, Hakalmaz, Hasanlar, İmatlar, Sazak, Sinanlar, Üçgazi, Yusufoğlu. The names of Doğanç, Dolaşlar, Feriz, Hacılar, İmatlar and Sazak are tribal names and other names are related to notable personages.

Place, direction, and location features were preferred to indicate the location of one of the settlements with the other in the village administrative areas where there is more than one settlement. In the names of settlements in this group, words such as upper, lower, middle, opposite, north, south, area, and location are mostly found in village administrative areas with more than one settlement. The fact that the natural terms in the district make human activities more difficult shows the effect of natural geography in naming. Among the names in this group, the most common names are those related to biogeography. This is followed by those related to hydrography and those related to geomorphology. The least effective element in naming within the natural geography group is the names associated with lithology. The least number of settlement groups in the study area are those related to the historical past (only two settlements). There are four rural settlements whose meaning could not be known in the study area and could not be included in any group.

1. Giriş

Dünyanın uzun geçmişi içerisinde insanlık tarihinin çok kısa olduğu rahatlıkla söylenebilir. Bir anlamda insan, dünyadaki biyoçeşitliliğe en son eklenen türlerden biridir. İnsanın doğal ortama kurduğu bağ doğanın ona sunduğu koşullar üzerinden gelişmiştir. Doğanın ona sunduğu olanaklar ölçeğinde yaşamaya devam etmiş ve koşulların uymadığı durumlarda ise başka bölgelere doğru harekete geçmiştir. Bu yönüyle insan doğal ortam içerisinde edilgen bir unsur olarak varlığını devam ettirmiştir. Daha sonraları insan, doğanın sunduklarını kabul etmenin yanında bir takım küçük değişiklikler yaparak doğayı biçimlendirmeye başlamıştır. Bu süreç insanın iletişim becerisi kazanmasıyla diğer canlı türlerinden yetenekleri ölçüsünde ayrılmaya başladığını da göstermektedir. İletişim becerisi kazandıktan sonra insan kendisi için anlamı olan her eylemi ve mekânı adlandırma yoluna gitmiştir. Zira insanın doğal ortamda yürüttüğü faaliyetler çeşitlenmiş, hareketliliği artmış, temas ettiği coğrafi mekân genişlemiş ve çoğalmıştır. Zaman içerisinde insan, yerleşik hayata geçerek üreten ve doğal çevreyi biçimlendirerek beşeri çevre inşa eden bir varlık haline gelmiştir.

İnsanın beşeri çevre içerisinde ürettiği en önemli unsurlardan biri yerleşim birimleridir. Yerleşim birimleri nitelik ve nicelik bakımından değiştikçe ve zenginleştikçe ortaya çıkabilecek olan karışıklıklar adlandırılmayla aşılmaya çalışılmıştır (Aliğağoğlu & Uğur, 2018). Toponimlerin temel rolü ve amacı aslında dünya üzerindeki bir yerin sabitlenmesidir (Abdullina, vd.,

2019). İnsanlar ona bir isim ve anlam verdiğinde o yer var olmaya başlar, böylece onu daha büyük, farklılaşmamış alandan ayırır (Tuan, 2001). En eski insan faaliyeti olan adlandırma, bir olguyu betimleyen, onu diğerlerinden ayırt eden bir anlamda onu var eden bir süreçtir. Adlandırma dar anlamıyla sadece karışıklıkları önleme yöntemi değil aynı zamanda anlamlandırma, kimlik kazandırma ve/veya aidiyeti belirtme isteğinin bir sonucudur. Bu sonuca bağlı olarak da genelde yer adları, özel yerleşme adları çoğunlukla biriciktir.

Toponim, her türlü coğrafi mekânın özel adlarını ifade eden ve güncel Türkçede yer adı anlamında karşılığı olan bir sözcüktür. Yer adlarının ortaya çıkışı, yapısal özellikleri ve diğer yönlerini araştıran bilim alanı Toponimi veya yer ad bilimidir (Şahin, 2019). Çok çeşitli çıktılar üreten toponimler insan ve mekân etkileşiminin en tipik görünümünü sunarlar (Erinç, 1989). İnsanın yaşadığı çevre, çevrenin de insan üzerindeki tesirini yansıması bakımından yer adları önemli bilgiler sunarlar. Yer adları, insanın çevreyi algılama ve anlam yüklemeye süreçlerini de göstermektedir. Toponimler, ad verilen yerin neresi olduğunu gösterdiği gibi nasıl bir yer olduğunu da açıklayabilmektedir. Yer adları, sözcüğün semantik veya yapısal özelliklerinde bazı bozunumlar meydana gelse bile ad verilen yerde geçmişte hangi kültürün egemen olduğunu vermek suretiyle tarihsel boyutunu da gösterebilmektedir (Tümertekin & Özgüç, 2002). Bir yerleşme adının anlamının ortaya çıkarılamıyor olması onun rastgele verilmiş olduğunu göstermez (Habibli, 2009). Adın kaynağının belirlenememesi büyük oranda o sözcüğün ilgili bölgede artık konuşulmayan bir dilden gelmesiyle ilgili olabilir. Bunun yanında sözcüğün ilk anlamı yerine başka anlamlar kazanması gibi çok farklı sebeplerle de ilgisi olabilir (Radding & Western, 2010). Bu bakımdan geçmişte yaşamış diller konusunda uzman araştırmacılarla o bölgede çalışılsa bile toponimlerin tamamının anlam özelliklerinin yani verilme sebebinin deşifre edilmesi mümkün olmayabilir. Adlandırma bir toplumun kümülatif kültürel birikiminin yansıması olarak o yerin bir takım özelliklerinin ön plana getirilmesini sağlayan bilinçli bir üretimdir (Yusifov & Kerimov, 2017). Ancak bazı hallerde bu üretim, adın verildiği yerin özellikleriyle ilgili bir içeriğe sahip olmayabilir. Bu durum genellikle bir bölgenin bir başka toplum tarafından ilhakıyla alelacele adlandırma yoluna gidildiğinde olmaktadır. Bu tarzda verilmiş adlar coğrafi keşiflerle ele geçirilen bölgelerde otorite üreten ve yerli olmayan toplulukların verdiği toponimlerde kendini göstermektedir (Özgüç & Tümertekin, 2012; Özü, 2015). Kolonizasyon ve toponim ilişkisini yansıtan çok sayıda çalışma köksüz adlandırma diye kavramsallaştırabileceğimiz durumu örneklemektedir. Bu konuyla ilgili literatürde çok sayıda çalışma olduğu görülmektedir (Bassett, 1994; Berg & Kearns, 1996; Bigon, 2009; Grounds, 2001; Herman, 1999; Kadmon, 2004; Nash, 1999; Withers, 2000; Yeoh, 1996). Adlandırmadaki bu yaklaşım aslında hâkimiyet, güç ve iktidar olgusunun mekândaki tezahürüdür. Bir yönüyle adlandırma, üzerinde faaliyet yürütülen ortamın mülkiyetinin tescilli anlamını taşımaktadır (Gülbetekin, 2017). Bu olgu ister kolonizasyon isterse başka biçimlerde gerçekleşsin adlandırmanın doğasında için bir durumdur.

Genelde bir bölgenin, özeldir bir yerin adının kaynağına ulaşılması ve deşifre edilmesi o bölgenin/yerin tarihsel, siyasal ve sosyokültürel niteliklerine de ışık tutan bilgiler sağlamaktadır (Güner vd., 2000; Özüpekçe & Gümüş, 2020; Uygur, 1967; Yıldırım, 2019). Toponimler sadece bir bölgenin doğal coğrafya

yönlerini değil hatta ondan daha fazla oranda beşeri coğrafya özelliklerini aktaran bir işleve sahiptir. Bu çerçevede yer adları bir bölgedeki etnik yapı, inançsal değerler, tutumlar, gündelik yaşam, bakış açısı, gelenekler ve alışkanlıklar olmak üzere birçok alana dair söylem üretirler. Toponimlerin bu çoklu bilgi üretim yatağı olması durumu doğal olarak bu konu üzerine birçok disiplinin eğilmesini sağlamaktadır. Başta coğrafya ve dilbilim alanı olmak üzere konuyla ilgilenen her alan kendi meşrebince araştırmalar yapmaktadır (Gülbetekin, 2017). İnsan ve mekân, coğrafya disiplininde birlikte telaffuz edilen iki kavram olup insan ve eylemleri hakkında mekân olmaksızın kolaylıkla fikir yürütülebilmesi pek mümkün değildir. Bu bakımdan insanı anlamak biraz abartılı olsa da mekânı anlamaktan geçer. Bir yerleşme ve çevresinin özelliklerinin oraya gidilmeden bile anlaşılması, yer adlarının kökenleri ve anlamlarının deşifre edilmesiyle mümkün olabilmektedir. Coğrafya disiplinin toponimlerle ilgili ürettiği çalışmalar mekânın ve insanın daha iyi anlaşılmasını sağlamaktadır. Coğrafya bilimi, toponimlerin kaynağına erişirken saha araştırmaları da gerçekleştirerek çok yönlü sorular yöneltir ve elde ettiği çıktıları tasnif ederek analizini yapar (Çıldam, 2019; Emiroğlu, 1984; Erinç, 1989; Güney, 1996; İbret, 2003; Koca & Yazıcı, 2011; Koday, 2000; Sarı, 2007; Topal & İbret, 2020; Tunçel, 2000; Türkan, 2020; Yaşar & Yaşar, 2010). Yapılan tasniflerin önemli bir kısmı benzerlik ortaya çıkarsa da bu konuda disiplin içerisinde bir ittifak yoktur.

Yer adları çalışmaları başta coğrafya olmak üzere birçok disipline önemli katkılar sunmaktadır. Bu çerçevede toponimler üzerinden uluslararası ilişkiler, turizm, göç, pazar ekonomisi, folklor ve kültürler arası diyalog gibi konularda önemli çalışmalar yapıldığı görülmektedir. Bu çalışmalardan bazılarında başkentlerdeki cadde ve sokak isimleri ile bunların zaman içerisindeki değişimi üzerinden aktüel politika okuması yapılmaktadır (Sysiö, vd., 2021). Dünyanın farklı kesimlerinde etnosiyasi okumaların yine toponimler üzerinden gerçekleştirildiği görülmektedir (Taylor, 2008). Sürdürülebilir arazi yönetimi için kültürlerarası bir diyalog kurmak üzere yer adları çalışmaları yapılmaktadır (Boillat, vd., 2013). Toponimi, göç ve yerleşme çalışmalarında coğrafi olarak uzak ancak duygusal olarak yakın olabilecek yerleri yeniden yaratmanın bir yolu haline gelmektedir (Gjesdal, 2019). Edebiyat, mitoloji ve başka alanlardan yer adlarına transferler yapılarak turizm sektörü üzerinden yeni pazar olanakları yaratılmaktadır (Light, 2014). Görüldüğü gibi toponimi çalışmaları sadece yer adlarının deşifreyonu değil onu büyük oranda aşan düzeyde çıktılar üreten çok önemli bir alandır. Bu bakımdan farklı disiplinlere bilgi sağlaması açısından toponimlerle ilgili çok yönlü araştırmalar yapılması gerekmektedir. Böylelikle söz konusu alanlarda farklı perspektifler kazanılmış olacaktır.

Türkiye’de toponimiyle ilgili çalışmalar Cumhuriyetin ilk yıllarında başlamış ve özellikle 1960’lı yıllardan sonra önemli oranda çalışma sayısında artış görülmüştür (Şahin, 2010). Ancak bu alanda coğrafya disiplininin katkısının yeter seviyede olduğunu söylemek pek mümkün değildir. Coğrafya disiplininin ürettiği çalışmaların önemli bir kısmı kentsel toponimler ve köy yönetsel alanının merkezi durumundaki yerleşme isimlerine odaklanmaktadır. Bu çerçevede özellikle çok yerleşmeli köy idari alanlarında yer alan köy merkezi dışındaki yerleşmeler, ya yok sayılmakta ya da çalışmaların kapsamı dışında tutulmaktadır. Bu durum kırsal yerleşmelere yönelik toponimi çalışmalarının eksikliği olarak not edilmektedir. Kırsal yerleşme denildi-

ğinde yalnızca köy yönetsel alanlarını yönetme sorumluluğunu üstlenen yerleşme düşünülmemelidir. Bilindiği gibi bazı köy yönetsel alanları tek yerleşmeli, bazılarıysa çok yerleşmelidir (Özçağlar, 2015). Çok yerleşmeli köy yönetsel alanlarındaki yerleşmeler dönemlik ve/veya sürekli ikamet edilen türde olabilmektedir. Sürekli kullanıma haiz olan yerleşmeler mahalle ve çiftlik gibi yerleşmelerken dönemlik olarak kullanılanlar arasında yayla, kom, ağıl, dam gibi yerleşmeler bulunabilmektedir (Özçağlar, 2009; Taş, 2016). Bu yerleşmelerin niteliği ne olursa olsun tümü kırsal yerleşmelerdir. Bu bakımdan belli bir bölgedeki kırsal yerleşmenin tamamını konu edinen çalışmaya rastlanılmamıştır.

Kırsal kesimdeki tüm yerleşmeleri merkeze alan bu çalışmanın kapsamını Çankırı ili Bayramören ilçesi kırsal yerleşmeleri oluşturmaktadır. Çankırı ili kırsal yerleşmelerine yönelik ilk çalışma İbret tarafından yapılmış olup söz konusu çalışmada çok yerleşmeli köy idari alanlarındaki tüm kırsal yerleşmelere değil köy idari alanındaki yönetim merkezliği yapan yerleşmeye odaklanılmıştır (İbret, 2003). İbret, çalışmasında Çankırı ilindeki tüm köy adlarının ayrı ayrı analizine yer vermemiş çalışmanın amacına uygun örneklerin analiziyle yetinmiştir. Bu çalışma, sözü edilen araştırma ve diğer çalışmalardan farklı olarak köy yönetim merkezleriyle birlikte köy idari alanlarındaki diğer bağlı yerleşmeleri de merkezine almaktadır. Kırsal yerleşme adları üzerine bütüncül bir yaklaşımla gitmekte olduğundan çalışmanın önemli olduğu düşünülmektedir. Bu yönüyle, yapılan çalışma Türkiye’de yer adları alan yazınına Bayramören ilçesi üzerinden katkı yaparak kırsal yerleşmelere ad verilmesinde hangi etkenlerin rolü olduğunun ortaya çıkarılmasını ana hedef olarak belirlemiştir. Dolayısıyla Bayramören ilçesi kırsal yerleşmelerinin adlandırılmasında doğal, beşeri, yer, yön, konum gibi coğrafya özelliklerinin etkisi var mı ve varsa ne ölçüdedir soruları, çalışmanın yanıtı aranan sorularını oluşturmaktadır. Saha araştırmaları ve görüşmelerle desteklenen çalışmadan elde edilen çıktılara göre kırsal yerleşmeler toponim ilgisi yönünden sınıflandırılarak bunlarla ilgili açıklamalar yapılmıştır.

2. Veri ve Yöntem

Bayramören ilçesi kırsal yerleşmelerinin güncel ad ve sayıları İçişleri Bakanlığının Mülki İdare Bölümleri e-İçişleri Projesi sisteminden temin edilmiştir (E- İçişleri Projesi, 2021). Sistem üzerinden elde edilen belgeye göre araştırma sahasındaki köy idari alan sayısının 27, köy idari alanında yer alan ve köy merkezliği yapan yerleşme dışındaki diğer kırsal yerleşmelerin sayısının ise 46 olduğu görülmüştür. Böylelikle listeye göre ilçede 73 kırsal yerleşme olduğu bilgisi edinilmiştir. Köy merkezliği fonksiyonu bulunmayan 46 kırsal yerleşme Bayramören ilçesindeki 15 köy idari alanı içerisinde yer almaktadır. Bir başka ifadeyle listedeki bilgiler çalışma alanındaki 27 köy idari alanının 15’inin çok yerleşmeli, 12’sinin ise tek yerleşmeli köy yönetsel alanı durumunda olduğunu göstermektedir. İçişleri Bakanlığının sistemi üzerinden elde edilen bilgilerin doğrulanması çeşitli yöntemlerle denetlenmiştir. Köy yönetsel alanları isimleri ve idari olarak bu alanlara bağlı durumdaki kırsal yerleşmeler mülga Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü’nün arşivindeki köy haritaları üzerinden kontrol edilmiştir. Bundan başka listedeki söz konusu isimlerin doğrulanmasında 1/25.000 ölçekli topoğrafya haritaları, İçişleri Bakanlığı Nüfus ve Vatan-

daşlık İşleri Genel Müdürlüğü Adres Kayıt Sistemi (Adres Kayıt Sistemi, 2021) verileri kullanılmıştır. Son olarak yerleşmelerin bağlı bulunduğu köy muhtarlığından teyidinde başvurulmuştur. Bu işlemlerin ardından e-İçişleri Projesi sistemi üzerinden ulaşılmış olan listedeki yerleşme adlarında bazı hataların olduğu tespit edilmiştir. İlgili listede yerleşme adının yanlış yazılması, var olmayan yerleşmelerin bulunması ve mevcut durumdaki bazı yerleşmelerin listede yer almaması gibi hatalar tespit edilmiştir. Bütün bu doğrulamalar sonucunda Bayramören ilçesindeki 27 köy yönetsel alanı içerisinde 74 kırsal yerleşme tespit edilmiştir (Tablo 1). Çalışma alanındaki kırsal yerleşmelerin adlarının kaynağını deşifre etmek için bölgenin tarihi geçmiş ve dil özellikleri bakımından ilgili literatür gözden geçirilmiştir. Bu bağlamda kırsal yerleşmelerin adlandırılmasında önemli ölçüde etkisi bulunan Türk boy, oymak, aşiret, taife ve cemaatleriyle ilgili olarak Halaçoğlu (2009) ve Uçakçı (2015)’nin çalışmalarından istifade edilmiştir. Bunların yanında Derleme ve Tarama sözlükleri gibi Türk Dil Kurumu yayınlarından da yararlanılmıştır.

Türkçenin dil kurallarına göre sözcükler basit, türemiş ve birleşik olmak üzere üç farklı yapıda bulunur. Toponimi çalışmalarında yer adlarının semantik analizinde belirli kuralların takip edilmesi gerekir. Basit ve türemiş adlara sahip yer adlarında sınıflama sözcüğün kökeni dikkate alınarak yapılmalı ancak birleşik sözcüklerden oluşan yer adlarının semantik yönden tasnifinde dilbilgisi kuralları dikkate alınmalıdır. Bu bakımdan birleşik sözcüklerden oluşan toponimlerde sözcükler değerlendirilirken baş ögeye göre analiz yapılmalıdır. Baş öge birleşik sözcüklerde anlam özellikleri bakımından yönetim işini yapan ve anlamın odağını oluşturan sözcüktür. Türkçedeki öbek yapılarında ve birleşik sözcüklerde baş öge genellikle sağda yer alır. Birleşik sözcüğün solundaki kelime odağı oluşturan baş ögeyi çeşitli yönlerden sınırlar, nitelendirir veya tamamlar (Sarı, 2016). Ancak Aşağıötedağ, Yukarıötedağ ve Ortaköy adlı yerleşmelerde olduğu gibi bazı birleşik sözcüklerde anlamsal baş ögenin solda bulunması durumu nadiren de olsa görülebilmektedir. Çünkü burada vurgu aşağı, yukarı ve orta olmak üzere yerleşmenin yeri ve konumuna yöneliktir. Bu örnekler dışında birleşik sözcüklerden oluşan yerleşme adlarında sözcüğün sağındaki kelime baş öge olarak alınmış ve tasnif bu kurala göre yapılmıştır. Yapılan sınıflandırma saha çalışmaları ve görüşmelerle de doğrulanarak sonuçlandırılmıştır. Birleşik sözcüklerden oluşan yerleşme adları bulgular kısmında tablolaştırılarak bunlarla ilgili ayrıca açıklama verilmiştir.

Çalışma alanında bazı kırsal yerleşme adlarının kaynağının belirlenmesinde zorluklar ortaya çıkmıştır. Bunların deşifre edilmesi için farklı zamanlarda saha çalışmaları yapılarak gözlemler yapılmış ve yerleşmede yaşayanlardan bilgi edinilmiştir. Böylelikle bazılarının anlamı çözülebilmektedir. Buna rağmen bazı yerleşme adlarının anlamını belirlemede başarı sağlanamamıştır. Anlamı hakkında hiçbir bilgi bulunmayan ve anlamı bakımından kesin yargıya ulaşılamayan yerleşme adlarının sınıflandırılmasında ise diğerleri başlığı açılarak gerekli açıklama yapılmıştır. Türkiye’de yerleşme adlarında muhtelif zamanlarda ve nedenlerle değişiklikler yapıldığı bilinmektedir (Tunçel, 2000). Çalışma alanında bu kapsamda 11 yerleşme bulunmakta olup ilgili kısımlarda bunlar hakkında da ayrıca açıklamalar yapılmıştır.

Tablo 1. Bayramören ilçesindeki kırsal yerleşmeler ve köy yönetsel alanları.**Table 1.** Rural settlements and village administrative areas in Bayramören district.

Yerleşme adı	Köy yönetsel alanı	Yerleşme adı	Köy yönetsel alanı	Yerleşme adı	Köy yönetsel alanı	
Akgüney	Akgüney	Harmancık Yaylası	Harmancık	Karaoluk		
Akseki	Akseki	Aşağı	İncekaya	Sazak	Oluklu	
Alıç		Bürümcek		Aşağıötedağ		
Belenli	Belenli	Güllüpinar		Yukarıötedağ		
Boğazkaya	Boğazkaya	Orta		Oymaağaç	Oymaağaç	
Hacılar	Çakırbağ	Yukarı	Karakuzu	Sarıkaya	Sarıkaya	
Pirinçli		Dahanlar		Aşağı	Topçu	
Çayircık	Çayircık	Dere		Ecik		
Evkadı		Hacılar		Gökçukur		
Dalkoz	Dalkoz	Karakuzu Yaylası		Topçu		
Ortaköy	Dereköy	Karşı		Ova	Üçgazi	
Yukarı		Orta		Üçgazi		
Dolaşlar	Dolaşlar	Aşağı		Yaylatepesi	Yaylatepesi	
Erenler	Erenler	Yukarı		Yazıören	Yazıören	
Feriz	Feriz	Aşağı		Karataş	Akçakese	Yurtpinar
Aşağı	Göynükören	Orta			Çayır	
Çamdibi		Sinanlar			Kemer	
Göynükören		Ketenciler			Doğancı	Yusufoğlu
Dere		Mayıslar		Karakışla		
Hasanlar		Kavak	Kışla			
İmatlar		Ekincik	Kavakdibi			
Soğukoluk		Hakalmaz	Kıyan			
Yayla		Karabük	Yukarıköy			
Yukarı		Koçlu	Koçlu	Yusufoğlu		
Harmancık		Harmancık	Oluklu	Oluklu		

3. Bulgular

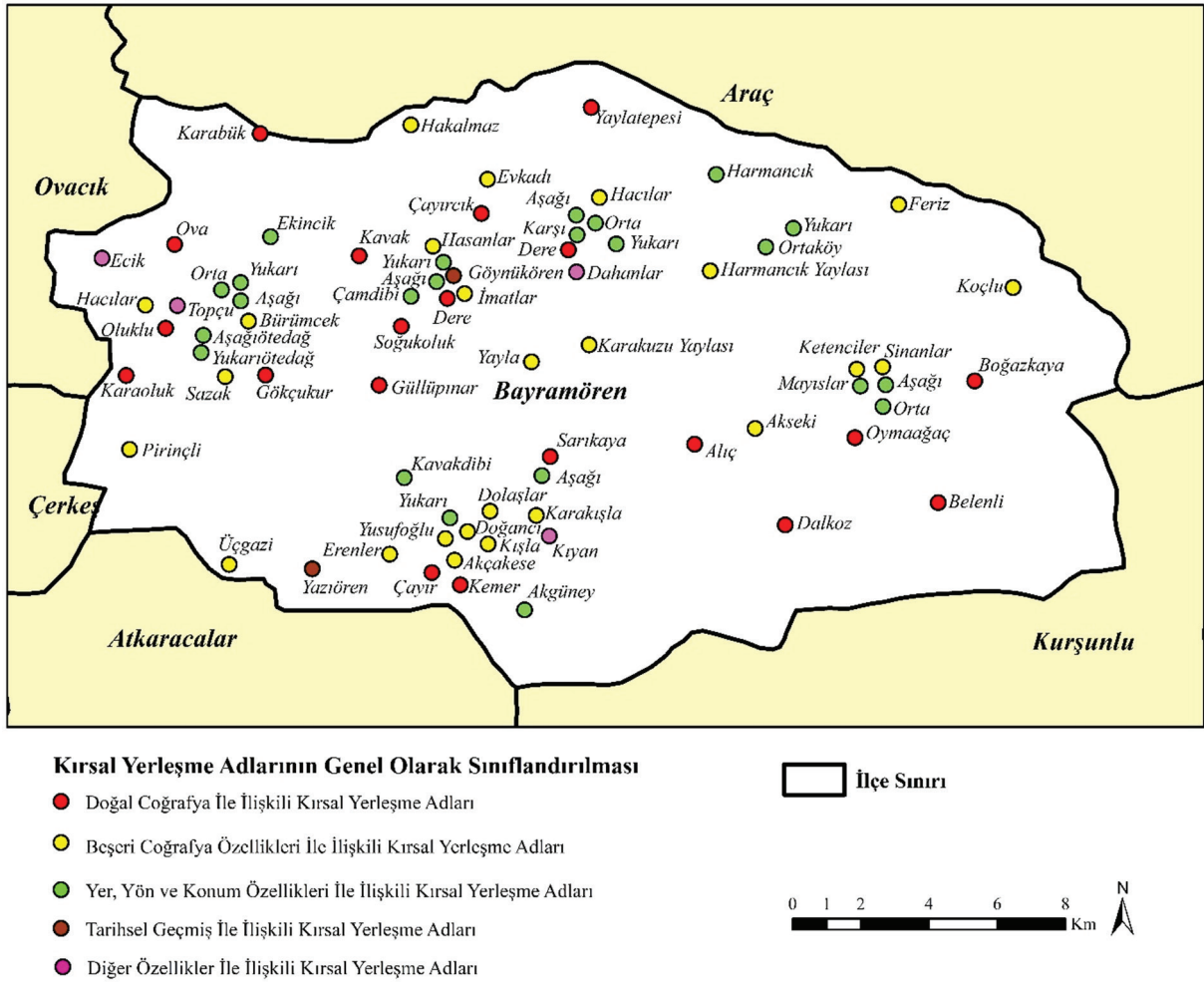
3.1. Çalışma Alanındaki Kırsal Yerleşme Adlarının Genel Olarak Sınıflandırılması

Köy, sadece yerleşmeleri değil aynı zamanda yönetsel bir sahayı da ifade eden bir kavramdır. Bir köy yönetsel alanı içerisinde birden fazla kırsal yerleşme bulunabilir. Bu bağlamda köy adlarını her şeyden önce yönetsel bir alanın adı olarak görmek gerekmektedir. Türkiye'deki köy yönetsel alanlarının büyük bir kısmında sadece bir yerleşme bulunmakta olup bu yerleşmenin adı aynı zamanda genellikle köy idari alanının da adı durumundadır. Birden fazla yerleşme barındıran köy yönetsel alanlarında ise çoğunlukla köyün merkezi konumundaki yerleşmenin adı köy idari alanına isim olarak verilmektedir (Özçağlar, 2015). Çok nadir de olsa bazı çok yerleşmeli köy idari alanlarının isimleri buradaki herhangi bir yerleşmenin ismini almayabilir. Çalışma alanı içerisindeki köy yönetsel alanlarının 21'inin adı aynı zamanda yönetim işlevi bulunan yerleşmelerin adıyla aynı iken Çakırbağ, Dereköy, İncekaya, Karakuzu, Karataş ve Yurtpinar köy idari alanlarının adlarıyla yönetim işlevi bulunan yerleşmelerin aynı isme sahip olmadığı görülmektedir. Bu bakımdan söz konusu isimler bir yerleşmeyi değil aslında köy yönetsel alanının dolaylı olarak da bu alandaki tüm kırsal yerleşmelerin ortak adları durumundadır. Nitekim Çakırbağ adlı bir yerleşme yoktur. Çakırbağ, Hacılar ve Pirinçli dışında yerleşmesi olmayan köy idari alanının adıdır. Söz konusu bu

durum diğer beş köy yönetsel alanı için de geçerlidir. Çalışmada değerlendirilen konu kırsal yerleşme adları olduğundan burada söz konusu yönetsel alan adlarına değinilmeyecektir.

Bayramören ilçesinde yer alan toplam kırsal yerleşme sayısı 74 olup bu yerleşmelerin 27'si köy yönetsel alanının merkezi durumundadır. İlçedeki 27 köy yönetsel alanının 15'i çok yerleşmeli, 12'si ise tek yerleşmelidir. Çok yerleşmeli köy yönetsel alanlarının büyük bir kısmı Melan Çayı'nın kuzey ve güneyindeki dağlık sahalarda yer almaktadır. Çalışma alanındaki kırsal yerleşmelerin adlandırılmasında üç unsurun ön plana geldiği görülmektedir. İlçedeki 74 kırsal yerleşmenin %92'si beşeri, doğal, yer, yön ve konum özelliklerini yansıtmaktadır (Şekil 1 ve Tablo 2). Kırsal yerleşmelerin %34'ü beşeri, %31'i yer, yön ve konum, %27'si ise doğal coğrafyayla ilişkili isimlere sahiptir. Her üç yerleşmeden birinin beşeri coğrafyayla ilgili olması sahada insan etkisinin oldukça önemli olduğunu göstermektedir.

Yer, yön ve konum özellikleri genellikle birden fazla yerleşmesi bulunan köy idari alanlarında yerleşmelerin birbirlerine göre durumunu belirtmek için tercih edilmiştir. Bunun yanında ilçede doğal şartların insan faaliyetlerini zorlayıcı nitelikte olması adlandırmada doğal coğrafyanın izlerini göstermektedir. Çalışma alanında iki kırsal yerleşmeyle en az sayıdaki yerleşme grubu tarihsel geçmiş ile ilişkili olanlardır. Yapılan araştırmalara rağmen adının kaynağı tam olarak belirlenemediği için

Şekil 1. Kırsal yerleşme adlarının genel olarak sınıflandırılması.

Figure 1. General classification of rural settlement names.

Tablo 2. Kırsal yerleşme adlarının genel olarak sınıflandırılması.

Table 2. General classification of rural settlement names.

Kategoriler	Yerleşme Sayısı	Oranı (%)
Doğal coğrafya ile ilişkili kırsal yerleşme adları	20	27
Beşeri coğrafya özellikleri ile ilişkili kırsal yerleşme adları	25	34
Yer, yön ve konum özellikleri ile ilişkili kırsal yerleşme adları	23	31
Tarihsel geçmiş ile ilişkili kırsal yerleşme adları	2	3
Diğer özellikler ile ilişkili kırsal yerleşme adları	4	5
Toplam	74	100

sınıflandırılmayan dört yerleşme bulunmaktadır. Bunların bazılarıyla ilgili kesinliği olmayan bilgilere dayalı fikirler olmakla beraber bazılarının adının kaynağına dair hiçbir veriye ulaşılamamıştır.

3.1.1. Doğal coğrafya ile ilişkili kırsal yerleşme adları

Doğal coğrafya şartları ilerleyen bilgi birikimi ve teknik yetkinliğe rağmen etkisi azalsa da hala insan faaliyetlerini çeşitli düzeyde etkilemeye devam etmektedir. Günümüzde insan, her ne kadar beşeri bir dünyada yaşasa da tükettiği mal ve hizmetlerin kaynağı ve üretim süreçlerindeki rolü bağlamında doğal süreçler etkindir. Ancak geçmişte doğal coğrafya şartlarının insan yaşamında daha belirleyici olduğu da bir gerçektir. Bu belirleyiciliğin iz düşümünü yer adlarında görmek mümkündür. Doğal şartların insan faaliyetlerini etkileme düzeyi veya

bu parametrelerin azlık çokluk durumu yer adlarının kaynağı olabilmektedir. Bu bağlamda insanın yaşadığı bölgedeki litolojik unsurlar, hidrografik elemanlar veya morfolojik unsurların belirleyiciliği toponimlere esin kaynağı olmaktadır. Çalışma alanındaki 74 kırsal yerleşmenin 20'sinin adı doğal coğrafya özellikleriyle ilgilidir. Bu grupta yedi yerleşmeyle en fazla biyocoğrafya ile ilişkili olan adlar bulunmaktadır. Bunu altı yerleşmeyle hidroğrafyayla ilgili olanlar, dört yerleşmeyle ise jeomorfolojiyle ilgili olanlar takip etmektedir. Sahada en az etkisi olan adlandırma ise litolojiyle ilişkili olanlardır (Tablo 3).

Çankırı ilinin kuzeyinde, Batı Karadeniz Bölümü içerisinde yer alan Bayramören ilçesi zengin bir bitki örtüsüne sahiptir. Orman alanlarının oldukça fazla olduğu çalışma alanında çalı ve ot formasyonlarının görüldüğü bölgeler de yer almaktadır. Bitki örtüsünün bu çeşitliliğinin yerleşme adlarına esin kaynağı ol-

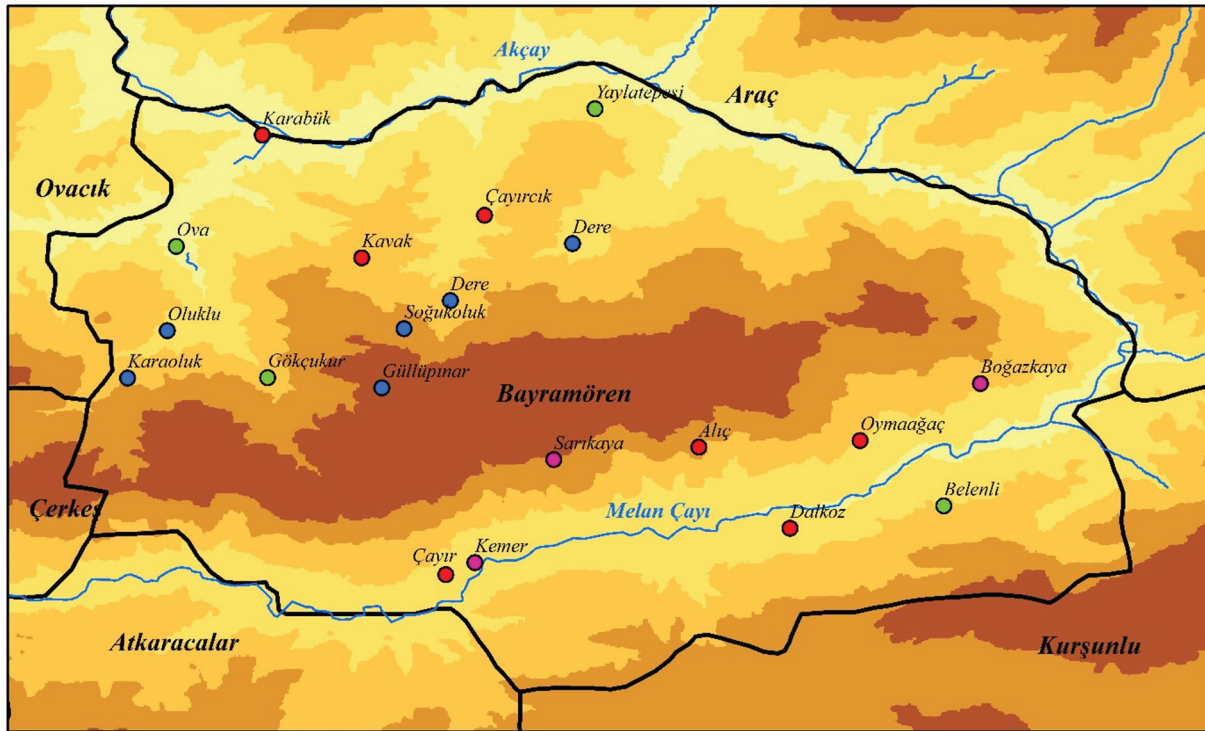
Tablo 3. Doğal coğrafya ile ilişkili kırsal yerleşme adları.**Table 3.** Rural settlement names related to physical geography.

Kategoriler	Yerleşme sayısı	Oranı (%)
Hidrografiya ile ilişkili kırsal yerleşme adları	6	30
Biyocoğrafya ile ilişkili kırsal yerleşme adları	7	35
Jeomorfoloji ile ilişkili kırsal yerleşme adları	4	20
Litoloji ile ilişkili kırsal yerleşme adları	3	15
Toplam	20	100

duğu görülmektedir. Çalışma alanındaki biyocoğrafya ile ilişkili yerleşme adları; Alıç, Çayırık, Çayır, Dalkoz, Oymağaç, Karabük ve Kavak'tır. Alıç, gülgiller familyasından, kışın yapraklarını döken, ilkbaharda genellikle beyaz ya da pembe çiçek açan, meyvesi sarı, mor, kırmızı veya siyah renkli ağaç ya da çalimsi bitkilere verilen genel bir isimdir (Baytop, 2007). Alıç adlı yerleşme ve çevresinde bu bitkilerin fazlaca olması yerleşmeye adının verilmesine neden olmuştur. Akarsu boylarında, taban suyunun yüksek olduğu kesimlerde kurak bölgelerin serin kesimlerinde ot verimi yüksek, daima yeşil kalan ot topluluklarının genel adı çayırdır. Çalışma alanında bu adı alan iki yerleşme yer alır. Bunlardan biri Çayırık Çayı kenarında, diğeri ise Melan Çayı kenarında yer almaktadır (Şekil 2). Bu iki kırsal yerleşme, adını kurulduğu kesimdeki çayırardan almıştır. Arapça kökenli cevize Anadolu'nun birçok kesiminde Türkçe karşılığı olan koz denilir. Dal ise ağaç gövdesinden ayrılan kol anlamında kullanıldığı gibi doğrudan ağaç anlamında da kullanılmaktadır. Bu

bağlamda Dalkoz, ceviz ağacı veya ceviz dalı anlamına gelmekte olup bu yerleşmenin olduğu kesimde ceviz ağaçları fazladır. Oymağaç adının yerleşmenin kurulduğu yerde geçmiş zamanda bulunan içi oyulmuş bir ağaçtan geldiği yapılan görüşmede bildirilmiştir. Kavak adlı yerleşmenin bulunduğu civarda hâlihazırda kavaklıkların yer aldığı bilinmektedir. Anadolu'nun muhtelif kesimlerinde farklı karşılıkları olan bük, ova ve akarsu kıyılarındaki çalı ve diken topluluğu anlamında da kullanılmaktadır (TDK, 2009a). Nitekim Karabük yerleşmesi ilçenin aynı zamanda kuzey sınırını da oluşturan Akçay akarsuyunun kenarında yer almakta olup adı geçen yerleşme ve civarda bu nitelimeye uygun çalı topluluklarının yaygın olduğu görülmüştür.

Su, bütün canlı yaşamın var olma nedenlerinden biridir. Suyun azlığı veya çokluğu insan yaşamındaki yeri de dikkate alındığında toponimlerde suyla ilgili birçok adın bulunduğu görülür. Doğal coğrafya ile ilişkili kırsal yerleşme adları içerisinde ikinci

Doğal Coğrafya ile İlişkili Kırsal Yerleşme Adları

- Hidrografiya İle İlişkili Kırsal Yerleşme Adları
- Jeomorfoloji İle İlişkili Kırsal Yerleşme Adları
- Biyocoğrafya İle İlişkili Kırsal Yerleşme Adları
- Litoloji İle İlişkili Kırsal Yerleşme Adları

Yükselti Basamakları (m)

- 500 - 750
- 750 - 1.000
- 1.000 - 1.250
- 1.250 - 1.500
- 1.500 +

- Akarsu
- İlçe Sınırı

Şekil 2. Doğal coğrafya ile ilişkili kırsal yerleşme adları.**Figure 2.** Rural settlement names related to physical geography.

önemli grup hidroğrafyayla ilgili olanlardır. Çalışma alanında söz konusu grupta yer alan yerleşme sayısı altı olup bunlar; Oluklu, Karaoluk, Soğukoluk, Dere (iki ayrı Dere adlı yerleşme) ve Güllüpınar'dır. Oluklu adlı yerleşmenin eski adı İsteyekum olup yapılan görüşmede kum sözcüğünün toprak yapısından ileri geldiği bildirilmiştir. Ancak İsteğe sözcüğünün kökeni hakkında bir bilgi edinilememiştir. İlçede oluk sözcüğünün geçtiği üç yerleşme yer almaktadır. Oluk; pınar, çeşme, ırmak, çay ve dereden daha küçük akarsu anlamında kullanılmaktadır (TDK, 2009d). Araştırma sahasında da oluk, belirtilen anlamlarda kullanılmaktadır. Oluktan görece daha büyük olan akarsular yurt genelinde olduğu gibi burada da dere olarak adlandırılmakta ve sahada bu adı alan iki yerleşme bulunmaktadır. Güllüpınar yerleşmesine ad olan pınar, kaynak anlamında yer altından yüzeye çıkan su, memba ve çeşme anlamı taşımaktadır.

Bayamören ilçesinde kırsal yerleşmelerin dördünün adının kaynağı jeomorfolojik özelliklerle ilgiliyken iki yerleşmenin adının kaynağı litolojik özelliklerle ilişkilidir. Jeomorfolojik özelliklerle ilgili olan yerleşmeler; Yaylatepesi, Belenli, Ova ve Gökçukur'dur. Adında tepe sözcüğü bulunan Yaylatepesi, Kavacık Tepe kuzey yamacında kurulmuş olan bir yerleşmedir. Bu isim yerleşmenin eski ismi olan ve sakinlerinin Rumlardan oluştuğu Andaboru adının yerine ikame edilen bir isimdir. Andaboru'nun ne anlama geldiği bilinmese de yayla olarak kullanılan Kavacık Tepe yamacında kurulmuş olan yerleşmeye Yaylatepesi isminin verilmiş olması morfolojiyle gayet uyumludur. Gökçukur, etrafı ağaçlarla kaplı bir akarsu yatağı kenarında yer alan bir yerleşme olduğundan bu adı almıştır. Belenli adlı yerleşmenin eski adı Ulumelan olup adın Milan adından evrildiği ve Milan'ın da Müler, Müllü, Melekenli, Melikanlı, Melik aşireti olarak kayıtlarda geçen Milli aşireti olduğu belirtilmektedir (Uçakçı, 2015b). Belen, çoğunlukla coğrafi terimler içerisinde geçit anlamına gelen bir sözcük olmakla birlikte çalışma alanında olduğu gibi Anadolu'nun muhtelif kesimlerinde sırt, bayır, yamaç, dağ eteği anlamında da kullanılmaktadır. Nitekim Belenli adlı yerleşme de bu özelliğe sahip bir bayırda kurulmuştur. Ova, akarsuların taşıdığı alüvyonların çukur alanları doldurmasıyla oluşan düzlüklere denilmekle birlikte halk arasında geniş veya darca her türlü düz araziye de denilmektedir. Nitekim Ova adlı yerleşme de böyle dar ve düzce arazi üzerinde kurulmuştur. Çalışma alanında adının kaynağı litolojik özellikler olan yerleşmeler, Boğazkaya, Sarıkaya ve Kemer'dir. Boğazkaya yerleşmesinin eski adı Gebil'dir. Gebil, un, su, tereyağı ve pekmeze, özellikle Orta Anadolu'da yapılan bir tatlı türüdür. Yörede de eskiden çokça yapılan gebil ile köy adının aynı kökenden geldiğine dair bir bilgi edinilememiştir. Boğazkaya ve Sarıkaya adlı yerleşmeler adını doğrudan yerleşme çevresin-

deki kayalardan almaktadır. Kemer adlı yerleşmenin bulunduğu yerde kemere benzeyen kayalık bir bölge olduğu ve adın buradan esinlenerek verildiği belirtilmektedir. Kemer coğrafi bir terim olarak antiklinalin yerine kullanılmakta olup söz konusu yerleşme de böyle bir antiklinal üzerinde yer almaktadır.

3.1.2. Beşeri coğrafya ile ilişkili kırsal yerleşme adları

İnsanın bilgi birikimi ve teknik kapasitesi arttıkça doğal coğrafyaya beşeri müdahaleler daha fazla olmakta ve dünyadaki insan izi daha belirgin olmaya devam etmektedir. Bu bakımdan insan müdahalesine dair ize rastlanmayan bir çevre bulmak neredeyse imkânsız hale gelmiştir. İnsanın doğal çevrede yarattığı değişimin nişanesi olarak doğrudan kendisi ve kendisine ait bir takım özellikleri, başta yaşadığı yerleşmeler olmak üzere kullandığı her mekâna ad olarak vermektedirler. Yerleşmeleri kuranlar bunlara kendi adlarını verebildikleri gibi etnik mensubiyetini, inançsal değerlerini, yürüttükleri faaliyetler gibi daha birçok unsuru yerleşmelere ad olarak vermektedirler. Çalışma alanındaki 74 kırsal yerleşmenin 25'i beşeri coğrafyayla ilişkili adlara sahiptir (Tablo 2). Bayramören ilçesindeki tüm kırsal yerleşme adlarının %34'ünün beşeri coğrafya özellikleriyle ilgili olması adlandırmada beşerin ne kadar etkili olduğunu göstermektedir. Yer adlarını üreten kültür havzasında devamlılığın sağlanması, toplumun hafızasında geçmişin diri tutulup geleceğe aktarılmasından geçmektedir. Bunun yollarından biri de toplumun kendi kimliğini yansıtacak sözcükleri yer adı olarak vermesidir. Bu ve benzeri yollarla yaşanan coğrafya bir toplum için vatan haline dönüşmektedir (Yıldırım, 1984). Söz konusu durum Türkler için de geçerli olup Türkler de kendi kimliklerini aktaran isimleri yaşadıkları çevreye vermektedirler. Yurt edindikleri bölgelere bazen eski yaşadıkları yerlerin adlarını veren Türkler çoğunlukla kendi soylarının parçası olduğu boy, oymak, aşiret ve cemaatlerinin, hatta bazen de kendi yaşamlarındaki yeri ve önemi fazla olan kimselerin adlarını vermişlerdir (Eröz, 1984; Yediyıldız, 1984). Beşeri coğrafya ile ilişkili yerleşme adlarının yaklaşık yarısı boy, aşiret, cemaat ve önemli şahıslarla ilişkilidir (Tablo 4). Bunları yerleşme şekilleriyle ilişkili olanlar takip etmektedir. Dini unsurlar ile geçim kaynakları ve meslekler ile ilişkili kırsal yerleşme adları ikişer yerleşmeyle en az üyeye sahiptir.

Bayramören ilçesinde boy, aşiret, cemaat ve önemli şahıslarla ilişkili adların fazla olması yerleşmeler üzerinden mülkiyet ve kimlik inşasının ne kadar etkili olduğunu göstermektedir. Yerleşmelere bu kapsamda ad verilmesi o yerleşmenin kimlere ait olduğunun ilanı olup bir bakıma mülkiyetinin tescillenmiş yazılı olmayan tapu senetleridir. Çalışma alanında bu gruptaki yerleşmeler; Doğanca, Dolaşlar, Feriz, Hacılar (iki ayrı Hacılar

Tablo 4. Beşeri coğrafya ile ilişkili kırsal yerleşme adları.

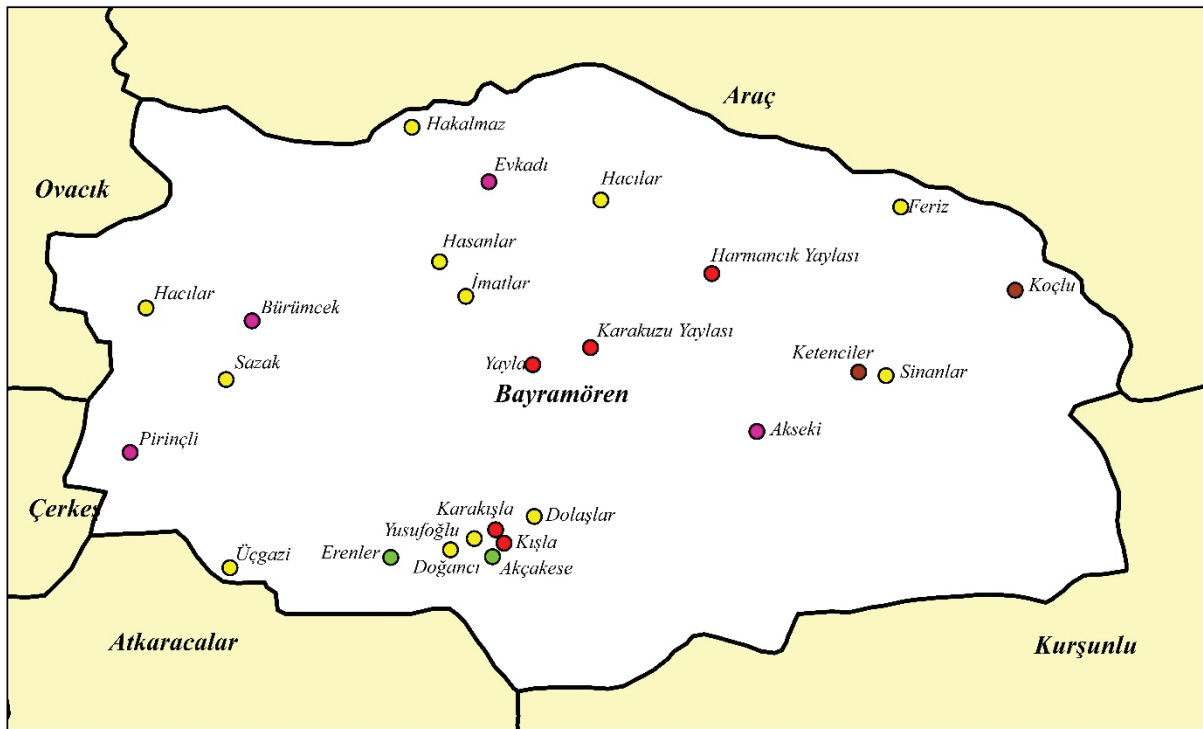
Table 4. Rural settlement names related to human geography.

Kategoriler	Yerleşme sayısı	Oranı (%)
Boy, aşiret, cemaat ve önemli şahıslar ile ilişkili kırsal yerleşme adları	12	48
Yerleşme şekilleri ile ilişkili kırsal yerleşme adları	5	20
Dini unsurlar ile ilişkili kırsal yerleşme adları	2	8
Sosyal ve kültürel değerler ile ilişkili kırsal yerleşme adları	4	16
Geçim kaynakları ve meslekler ile ilişkili kırsal yerleşme adları	2	8
Toplam	25	100

adlı yerleşme), Hakalmaz, Hasanlar, İmatlar, Sazak, Sinanlar, Üçgazi, Yusufoğlu'dur. Doğancı, Dolaşlar, Feriz, Hacılar, İmatlar ve Sazak adları bu isimlerle anılan aşiret adları iken diğerleri önemli şahıslarla ilişkili isimlerdendir. Doğancı'nın Çunkar teşekkülüne (Uçakçı, 2015a) veya Salur boyuna bağlı bir aşiret olabileceği düşünülmektedir (Halaçoğlu, 2009). Hangi boydan olursa olsun yerleşmenin adının Doğancı aşiretiyle ilgili olduğu görülmektedir. Oğuzlar'ın, 24 boya ayrılmadan önce dokuz boya ayrıldığı ve bu boyların tarihte Dokuz Oğuz adıyla anıldığı bilinmektedir. Dokuz Oğuzları oluşturan boylardan birinin de Dolaşlar olduğu belirtilmektedir (Uçakçı, 2015b). Dolaşlar adlı yerleşme, ismini buna ithafen almış görünmektedir. Feriz, İlbeylilere bağlı aşiretler içerisinde geçmekte olup yerleşmenin adı bu aşiretten gelmektedir (Uçakçı, 2015a). Hacılar aşireti Avşar, Kayı, Bayad, Kınık, Dodurga, Yapar, Kızık, Bayındır gibi birçok boya karşılaşılan bir aşiret olup (Halaçoğlu, 2009) çalışma alanındaki yerleşmelerin dışında civar illerde de bu isimle anılan çokça yerleşme bulunmaktadır. İmad Aşireti, adını 1127 yılında merkezi Musul olan bir Atabeylik kurmuş olan "İmadettin Zengi" den aldığı sanılmaktadır (Uçakçı, 2015a). Çalışma alanındaki İmatlar, Alaca (Çorum) ve Görele (Giresun) ilçelerindeki İmatlı adlı köylerin de bu aşiret mensuplarının kurulmuş olduğu düşünülmektedir. Sazak veya Sazaklı'nın Mamlu aşiretine bağlı bir taife olduğu belirtilmektedir (Uçakçı, 2015b). Sazak adlı yerleşme söz konusu taife mensuplarının kurulmuş olabilir. Hakalmaz, Hasanlar, Sinanlar, Üçgazi ve Yusufoğlu ise adı geçen yerleşmeleri kuranlarca önemsenen ki-

şilerin veya doğrudan yerleşmeyi kuran kişilerin adı olabilir. Yapılan görüşmelerde bu isimlerin köyü kuranların isimleri olduğu beyan edilmiştir. Yerleşmelere bu çerçevede ad verilmesinin Türklerin ad verme geleneklerine uygun bir tavır olduğu görülmektedir (Gökyay, 1984; Koday, 2000; Sakaoğlu, 1984).

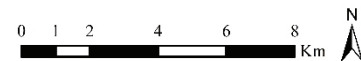
İnsanların en temel gereksinimlerinden biri olan barınma yerleşim alanları tarafından sağlanmaktadır. İnsanlar yaşamlarını sürdürebilecekleri en uygun ortamlara yerleşirler. Yerleşmeler nicelik, nitelik ve yürütülen iktisadi faaliyet koluna göre kentsel ve kırsal olmak üzere iki gruba ayrılır. Çalışmanın da odağını oluşturan kırsal yerleşmeler birincil ekonomik faaliyetlerin baskın olduğu birimler olup köy, mahalle, çiftlik, mezra, yayla, oba, dam, ağıll, kom, bağ ve bahçe, kışla gibi dönemlik veya sürekli kalınan türde olabilmektedir (Taş, 2016). Çalışma alanında beş adet yerleşme şekilleriyle ilişkili kırsal yerleşme birimi bulunmaktadır. Bunlar; Yayla, Harmancık Yaylası, Karakuzu Yaylası, Kışla ve Karakışla'dır. Yaylacılık, konargöçer yaşam tarzının ortaya çıkardığı ve temelinde hayvancılığın bulunduğu bir geçim kaynağıdır. Konargöçer yaşam tarzının izdüşümü olan yaylacılık ve doğrudan bununla ilişkili olan hayvancılık faaliyeti yaylak – kışlak biçiminde konumlanmış ve adlandırılmış mekânlarda yürütülmektedir. Yaylak veya yayla yerleşmeleri sıcaklığın arttığı dönemlerde otlakların bol olduğu, genelde daha yüksek yerlerde oluşturulan yerleşmeleri, kışlak ise kış mevsiminin geçirildiği yerleşmeleri ifade etmektedir (Taş, 2016). Bu yerleşmeler her ne kadar dönemlik olarak kullanılsa

Beşeri Coğrafya ile İlişkili Kırsal Yerleşme Adları

- Boy, Aşiret, Cemaat ve Önemli Şahıslar İle İlişkili Kırsal Yerleşme Adları
- Yerleşme Şekilleri İle İlişkili Kırsal Yerleşme Adları
- Dini Unsurlar İle İlişkili Kırsal Yerleşme Adları
- Sosyal ve Kültürel Değerler İle İlişkili Kırsal Yerleşme Adları
- Geçim Kaynakları ve Meslekler İle İlişkili Kırsal Yerleşme Adları

□ İlçe Sınırı

Şekil 3. Beşeri coğrafya ile ilişkili kırsal yerleşme adları.

Figure 3. Rural settlement names related to human geography.

da zaman içerisinde sürekli kalınan birimlere dönüşebilmektedir. Nitekim çalışma alanında yukarıda adı verilen yerleşmeler sürekli iskâna sahip olan yerleşmelerdir.

Dünyanın birçok yerinde özellikle de kırsal kesimde adlandırma konusunda dinsel öğeler kullanılmaktadır (Aksan, 1982). Bayramören ilçesinde bu kapsamda bulunan Akçakese ve Erenler olmak üzere iki yerleşme yer almaktadır. Anadolu'nun birçok yerinde halk kilise ismini kise veya kese şekline çevirmiştir. Kilisenin yapı malzemesinin rengine göre de ismi Akkise, Karakise, Kızılkeş veya çalışma alanında olduğu gibi Akçakese olmuştur (Kurt, 2012). Nitekim yerleşme sakinlerinden geçmişte orada bir kilise olduğu bilgisine erişilmiştir. Erenler adlı yerleşmenin eski adı Dolap olup bu adın Osmanlı Döneminde vergi almaya gelen memuru, halkın dolaba kilitlenmesinden dolayı verildiği yönünde rivayetler bulunduğu bildirilmiştir. Daha sonra Bayramören doğumlu siyasetçi Nevzat Ayaz'ın köyü gezmeye gittiğinde, köyde çok fazla ermiş mezarı olması hasebiyle yerleşmenin isminin "Erenler" olması yönünde teklifi üzerine Dolap adı Erenler olarak değiştirilmiştir.

Çalışma alanında sosyal ve kültürel değerlerle ilişkili dört kırsal yerleşme bulunmakta olup bunlar; Akseki, Bürümcek, Evkadı ve Pirinçli'dir. Taraça veya seki diye de adlandırılan morfolojik birim ile Akseki yerleşmesinin bulunduğu yerin bir ilgisi bulunmamaktadır. Zira Akseki adlı yerleşmeyle akarsu arasındaki yükselti farkı yaklaşık 700 m olup yerleşme zemininde sedimentlere de rastlanılmamaktadır. Sekinin birçok anlamı bulunmakla birlikte ahır ya da ağıllarda çobanın uyuyabilmesi maksadıyla yapılan yüksekçe yere de seki denilmektedir (TDK, 2009d). Yörede sözcüğün bu anlamının da kullanıldığı ve geçmişte hayvancılık faaliyetinin fazlaca yapıldığı görüşmelerde bildirilmiştir. Başörtüsü, çarşaf, ipekten yapılmış bez gibi anlamları bulunan bürümceğin örtü anlamında kullanıldığı yöre sakinlerince aktarılmıştır (TDK, 2009a). Bu durum bölgede geçmiş zamanlarda bu bezin üretilmiş olabileceğini akla getirmektedir. Osmanlı Döneminde yargı görevini yürüten kadılar çoğunlukla şehirlerde oturmuşlar ve kaza adı verilen idari alanlara hizmet sunmuşlardır. Ancak görev yapılan kazalarda şehirleşmiş bir birim bulunmadığında kadılar kırsal yerleşmelerde de ikamet etmişlerdir. Zaman içerisinde kadının ikamet ettiği yerleşmenin adı, kadı unvanıyla birlikte anılmaya başlanmıştır (Gökmen, 2015). Evkadı adlı yerleşmenin adının da Osmanlı Döneminde kadının ikamet ettiği yer olmasından kaynaklandığı köyün muhtarı tarafından belirtilmiştir. Çakırbağ köyü idari alanında yer alan Pirinçli adlı yerleşmenin bu adı almasında yerleşmedeki çeşmenin pirinç malzemedeki yapıldığı ve buna istinaden yerleşmenin bu adı aldığı yapılan görüşmede bildirilmiştir. Bir bölgede yürütülen geçim faaliyeti o yörenin adına esin kaynağı olabilmektedir. Çalışma alanında bu kapsamda Koçlu ve Ketenciler olmak üzere iki yerleşme bulunmaktadır. Koçlu köyünün eski adı Doma olup bu ismin Karadoğan aşireti adının "Dona, Duma, Doma, Dumlan" biçiminde bozularak söylendiği belirtilmektedir. Söz konusu aşiretin adı bazı kaynaklarda Karadoma, Karadona veya Doma olarak geçmektedir (Uçakçı, 2015a). Koçlu ise sahada geçmişte önemli oranda yapılan küçükbaş hayvancılığı işaret etmektedir. Günümüzde bu faaliyetin fazlaca yapılmadığı görülmektedir. Ketenciler adlı yerleşmede de geçmişte keten imalatının yapıldığı ancak günümüzde bu faaliyetin artık yürütülmediği yöre sakinleri tarafından bildirilmektedir.

3.1.3. Yer, yön ve konum özellikleri ile ilişkili kırsal yerleşme adları

Doğal ve beşeri coğrafya ile ilgili süreçler ile bu süreçlerin birbiriyle olan ilişkilerinin anlaşılması, değerlendirilmesi ve belli sonuçlar elde edilmesi için bunların mekansallığının bilinmesi gerekir. Bir başka ifadeyle söz konusu olgu veya süreçlerin birbirlerine göre yeri, konumu ve yönünün bilinmesi gerekir. Konu özelde yerleşmelere indirildiğinde yer, yön ve konum bilgisi birçok problemin anlaşılması ve çözümünde kilit bir rol oynamaktadır. Bu bağlamda insanlar yerleşmelerin birbirlerine göre konum ve yönünü belirtecek sözcükleri yer adı olarak kullanılmaktadır. İnsanlar yer, yön ve konumu yansıtabilecek şekilde yukarı, aşağı, orta, karşı, kuzey, güney, alan ve yeri gibi sözcükleri yerleşmelerin adlandırılmasında kullanmışlardır. Adında bu sözcüklerden herhangi birini barındıran yerleşme, hem kendini hem de doğrudan diğerinin lokasyonunu ifade etmiş olmaktadır. Çok yerleşmeli köy idari alanlarındaki yerleşme sayısının fazlalığı arazinin niteliği, sosyoekonomik veya sosyokültürel süreçlerle ilgili olabilmektedir. Nitekim bu süreçlere bağlı olarak oluşan kırsal yerleşmeler genelde diğerinden ne çok uzak ne de çok kalabalık olabilmektedir. Bunun yanında çok yerleşmeli köy idari alanlarındaki yerleşmelerin sakinlerinin birbirleriyle çoğunlukla akrabalık bağına sahip olmaları, o yerleşmeye ad verilirken daha çok yer, yön ve konumu belirtecek isimler verilmesini sağlamış olmalıdır. Çünkü bu durumda yerleşmenin kime veya kimlere ait olduğunun yerleşmenin adı üzerinden bildirilmesinin (yakındaki yerleşmelerde oturan insanlar da yine kendi akrabaları olduğundan) gereği olmadığı düşünülmüş olmalıdır. Çalışma alanındaki kırsal yerleşmelerin 23'ü yer, yön ve konumu yansıtan adlara sahiptir. Bu yerleşmelerden altısının adında aşağı ve doğal olarak altısında yukarı, birinde karşı ve dördünde orta sözcüğü bulunmaktadır. Bu isimler yerleşmelerin birbirlerine göre doğrudan konum özelliklerini anlatmakta olup sahada en yaygın olan adlandırmalardandır. Aşağı ve yukarı sözcükleri, adında bulunan yerleşmelerin yalnızca konumlarını değil aynı zamanda yükseltisini de vermektedir. Zira aşağı, yükseltisi daha az, yukarı ise yükseltisi daha fazla olan yerleşmeyi betimlemek için verilmektedir.

Çalışma alanında adında yön özelliğini barındıran yerleşme Akgüney'dir. Yerleşmenin eski ismi olan Beysi adının yörede hüküm sürmüş Candaroğulları Devri emirlerinden Beysi Bey ile bir ilgisi bulunabilir (Kundakçı, 2019). İsim değişikliğiyle Akgüney adının verilmesi güneş gören yer anlamında olup yerleşmenin dağlık kütlenin güney yamaçlarında kurulduğunu göstermektedir. Bunun yanında Aşağıötedağ ve Yukarıötedağ yerleşmeleri hem yer hem de konum özelliği vermektedir. Nitekim ötedağ sözcüğüyle uzaktaki dağın olduğu bölgede anlamıyla yerleşmelerin yer bilgisini, yukarı ve aşağı sözcükleriyle de konum özelliklerini yansıttığı görülmektedir. Yer bilgisini içeren isimlere sahip yerleşmeler; Çamdibi, Ekincik, Harmancık, Kavakdibi ve Mayıslar'dır. Ekincik, ekin ekilen yerdeki, Harmancık harmanın kurulduğu yerdeki, Çamdibi çamların, Kavakdibi kavakların olduğu yerdeki yerleşmeyi ifade etmektedir. Mayıs, Anadolu'nun genelinde inek ve koyun gübresine denilmektedir (TDK, 2009c). Karataş köyü idari alanında mayısların biriktirildiği yere çok yakın bir konumda bulunduğu için Mayıslar yerleşmesinin bu adı aldığı belirtilmiştir. Yerleşme sakinleri bu ismin değişmesi için yakın bir zamanda yasal sü-

reç başlatacakları bilgisini de vermişlerdir. Bu durum geçmişte sorun olarak görülmemeyen yerleşme adlarının zaman içerisinde sorunlu görülebildiğini net bir biçimde ortaya koymaktadır.

3.1.4. Tarihsel geçmiş ile ilişkili kırsal yerleşme adları

Cumhuriyetin ilk yıllarında Türkiye’de ören sözcüğünün bulunduğu bir yerleşme adı neredeyse yoktu. Ancak daha sonra isim değişikliği yapılarak adında Farsça viran sözcüğünün bulunduğu bütün yerleşme adlarının Türkçe ören sözcüğüne dönüştürüldüğü görülmektedir. Adında viran ya da ören sözcüğü geçen yerleşmelerin bazılarının tarihi geçmişi çok gerilere giderken bazıları yakın geçmiştir. Viran sözcüğünün sözcük anlamı yıkık ve harap olup bu anlamı karşılayan ve daha geniş bir anlam yükü bulunan Türkçe ören sözcüğü kullanılmaya başlanmıştır. Yerleşmelerin yıkık veya harap olmasının başlıca sebepleri arasında doğal ve beşeri felaketler yer alır. Doğal afetler yanında çeşitli hastalıklar, türlü sebebe bağlı baskılar, çatışmalar ve savaşlar, yerleşmelerin terk edilmesine ve zamanla yerleşmedeki yapıların yıpranarak kullanılamaz hale gelmesine yani harap olmasına neden olmuştur. Daha sonraları bu viran yerler insanların tekrar mesken inşa ederek yerleşmeye başlamalarıyla şenlendirilmiş olmalıdır. Zira viran olmuş yerleşmelerdeki yapı artıklarının bazı kısımları yeni yapılar için malzeme olacağından buralarda yeniden yerleşilmesi fikri akla çok uzak gelmemektedir. Bu bakımdan günümüzde viran/ören sözcüklerinin bulunduğu yerleşme adları geçmişte viran olmuş yerleşmenin olduğu zemine veya çok yakınına kurulmuş olan yerleşmeleri işaret etmektedir. Çalışma alanında ören sözcüğünün bulunduğu iki yerleşme bulunmaktadır. Bunlar; Göynükören ve Yazıören adlı yerleşmelerdir. Göynük/Göğnük; orman sökülerek ya da yakılarak yapılan tarla, yanık, yanmış gibi anlamları olan bir sözcüktür (TDK, 2009b). Yazı ise Anadolu’nun birçok yerinde düzlük ve ova anlamlarında kullanılır (TDK, 2009e). Bu durumda Yazıören düzlük bölgedeki viran olmuş bir yerde bulunan yerleşmeyi, Göynükören de orman içerisinde açıklıktaki bölgede bulunan viranenin bulunduğu yerdeki yerleşmeyi ifade etmiş oluyor. Saha çalışmaları esnasında yapılan gözlemler bu belirlemeleri doğrulamaktadır. Nitekim Göynükören orman içerisinde, orman açmasının delillerinin bulunduğu bir yerleşme olup görüşmelerde eskiden burada virane yerleşme olduğu belirtilmiştir. Yazıören de tanımlamada olduğu gibi düze yakın bir arazide kurulmuş bir yerleşme olup burada da evvelce virane olan bir yer olduğu belirtilmiştir.

3.1.5. Diğer özellikler ile ilişkili kırsal yerleşme adları

Bayramören ilçesi kırsal yerleşmelerinin tümünün adlarının kaynağına ulaşılamamıştır. Bu sebeple herhangi bir sınıflama içerisine dâhil edilememiş olan dört yerleşme bulunmaktadır. Bu yerleşmeler; Dahanlar, Topçu, Ecik ve Kıyan’dır. Anadolu’yu

yurt tutan Türkler yeni yerleşim yerleri kurdukları gibi mevcut yerleşim yerlerinde de ikamet etmişlerdir. Türkler bu mevcut yerleşmelerin yabancı kökenli ismini Türkçenin ses özelliklerine uyarlayarak isimde değişikliğe gitmiş olabilir (Umar, 1993). Bu sebeple söz konusu yerleşme adlarının bazılarının anlamlarına ulaşılamamıştır. Topçu köyünün eski adı İsteyetopçu olup İsteve’nin anlamı hakkında bir bilgi edinilememiş, Topçu’nun adının ise köylü askerlerin savaşlarda topçuluk yapmasından dolayı alındığı rivayeti aktarılmıştır. Ancak bu konuda bir kesinlik olmadığı da özellikle belirtilmiştir. Dahanlar ve Ecik adlarının kaynağı hakkında da sakinlerin bir bilgisi olmadığı görülmüş ve literatürde de bunlarla ilgili herhangi bir kaynağa rastlanılamamıştır. Kıyan, dağdan hızla inerek hareket eden sel anlamına gelmektedir (TDK, 2021). Yerleşmenin Melan Çayı kenarında yer alması adın bununla bir ilgisi olabileceğini verse de yörede kıyan sözcüğünün belirtilen anlamı bilinmemektedir.

Çalışma alanındaki kırsal yerleşme adlarının neredeyse $\frac{3}{4}$ ’ü birleşik sözcüklerden oluşmaktadır. İlçede birleşik sözcükten oluşan bir ada sahip 20 yerleşme yer almaktadır (Tablo 5). Birleşik sözcüklerden oluşan yerleşme adlarında sınıflamanın baş ögeye göre yapılacağı belirtilmiş ve açıklamalar da bu yönde yapılmıştır. Ancak her ne kadar baş öge, anlamın kökeni açısından temel unsuru verse de baş ögenin solundaki sözcüğün niteleme, sınırlandırma ve tamamlama görevi bağlamında yerleşmenin diğer özelliğini verdiği de dikkate alınmalıdır. Bu bakımdan hem pınar hem de güllü anlamını taşıyan Güllüpınar örneğinde olduğu gibi birleşik sözcüklerden oluşan köyler iki anlamı üzerinden de açıklanmalıdır. Güllüpınar örneğinde baş öge pınar olduğundan ilgili yerleşme hidroğrafya ile ilişkili adlar sınıfına dâhil edilmiş olup güllü, pınarın nitelemesini yaptığı için biyocoğrafyanın da etkisinin bulunduğu bir yerleşme olduğuna dikkat edilmelidir.

Tablo 5’te yer alan yerleşmelerin bir kısmı daha önce açıklandığı için bu kısımda açıklama getirilmeyen yerleşmelere odaklanılacaktır. Akçakese, Akgüney, Akseki, Gökçukur, Karabük, Karakışla, Karakuzu yaylası, Karaoluk ve Sarıkaya’da ak, kara, gök ve sarı renkleri kullanılmaktadır. Sarı, Türk kültüründe merkez ve hükümrânlığın sembolü olmuştur (Küçük, 2010). Ancak Sarıkaya köyünde sarı, kayanın rengi, Akçakese köyündeki ak, kilisenin yapı malzemesinin beyaz rengi olarak kullanılmaktayken diğer ak, kara ve gök sözcüklerinin renkten başka anlamları da olabilir. Çeşitli Türk topluluklarında geçmiş zamanda bazı renklerin yönleri ifade etmek için kullanıldığı bilinmektedir. Dört ana yönün her biri bir renkle temsil edilmiş olup genellikle doğu için gök, batı için ak, kuzey için kara ve güney için kırmızı sözcükleri kullanılmıştır (Küçük, 2010; Kütük, 2014). Bu bakımdan çalışma alanındaki yerleşme adlarındaki söz konusu renklerin yönü belirtmiş olması da ihtimal dâhilindedir.

Tablo 5. Birleşik sözcüklerden oluşan kırsal yerleşme adları.

Table 5. Rural settlement names with compound words.

Akçakese	Dalkoz	Karabük	Sarıkaya
Akgüney	Gökçukur	Karakışla	Soğukoluk
Akseki	Göynükören	Karakuzu Yaylası	Yaylatepesi
Aşağıötedağ	Güllüpınar	Karaoluk	Yazıören
Boğazkaya	Harmancık Yaylası	Ortaköy	Yukarıötedağ

4. Sonuç

Bir bölgenin yerleşme tarihini, geçmişteki sosyoekonomik yapısını ve kültürel özelliklerini yansıtmaya bakımdan genel olarak toponimlerin oldukça önemli bir yeri bulunmaktadır. Toponimler esasen hafıza yüklü sözcükler olsalar da geçmiş bugüne bağlayan ve geleceğe taşıyan birer köprüdürler. Bu bağlamda toponimler aslında kolektif belleğin taşıyıcısıdır. Ancak zaman içerisinde kolektif bilincin yansıması olan yer adlarının taşıdığı bilgi geniş kitleler tarafından unutulmuş anlaşılamaz olabilmekte ve bir bakıma geçmişle olan bağda yıpranmalar ve nihayet kopmalar meydana gelebilmektedir. Her toponimin yazılı olmayan bir hikâyesi vardır. Bu hikâye insan ile doğal coğrafya ve kendi yaratımı olan beşeri coğrafyanın ilişkisini anlatmaktadır. Başta coğrafya olmak üzere birçok disiplin bir zamanlar o yerlerde yaşayan insanların çoğunun bildiği hikâyeyi günümüze taşıma gayreti içerisindeydi. Coğrafya, diğer disiplinlerden farklı olarak yer adlarını mekân ve insan ilişkileri bakımından merkezine alarak toponimlerin anlam kökeni incelemektedir. Coğrafya bilimi ve toponimlerle ilgilenen diğer disiplinlerin ürettiği çıktılarının çoğalmasının insanın yaşamış olduğu çevreyle olan mekânsal bağını ve aidiyetini güçlendirerek ürettiği kültürel birikimin geleceğe taşınmasına vesile olacaktır.

Türkiye’de toponimi çalışmalarının büyük bir kısmı kentsel yer adlarına yöneliktir. Kırsaldaki toponimlerde ise odak noktası köy yönetsel alanına merkezlik eden yerleşmelerdir. Hâlbuki köy yönetsel alanlarının bazılarında birden fazla yerleşme bulunabilmektedir. Yapılan çalışmalarda bu yerleşmelerin değerlendirilmediği görülmektedir. Bu bakımdan kırsal yerleşmelere yönelik yapılan toponimi çalışmalarının eksik olduğu düşünülebilir. Bu araştırma Bayramören ilçesi özelinde sadece köy merkezlerini değil tüm kırsal yerleşmeleri kapsamına alarak Türkiye kırsal yerleşme yer adları literatürüne katkı sunmayı hedeflemektedir. Çalışmanın temel amacı Bayramören ilçesindeki kırsal yerleşmelerin adlandırılmasında etkisi olan coğrafi faktörlerin neler olduğunu ortaya koymaya çalışmaktır. Bu amaca uygun olarak ilgili literatür incelenmiş, saha gözlemleri yapılmış ve yerleşme sakinleriyle görüşmeler yapılarak yerleşme isminin konulma gerekçesi deşifre edilemeye çalışılmıştır. Araştırmanın sonucunda Bayramören ilçesindeki 74 kırsal yerleşmenin adlandırılmasında üç unsurun büyük oranda etkisi olduğu görülmüştür. Birbirine yakın oranda adlandırmada etkisi bulunan bu unsurlar %34 ile beşeri, %31 ile yer, yön ve konum, %27 ile doğal coğrafya koşullarıdır. Bu oranlar esasen adlandırmada beşeri unsurların ana belirleyici öğeler olduğunu ortaya koymaktadır.

Adlandırmada etkisi olan beşeri coğrafyayla ilişkili unsurlar içerisinde %48 ile en fazla pay boy, aşiret, cemaat ve önemli şahıslara aittir. Bu durum yerleşmelerin adlandırılmasında mülkiyet ve kimlik tescilinin ne denli önemli olduğunu göstermektedir. Çalışma alanındaki kırsal yerleşme adlarında ikinci derecede etkisi olan unsur yer, yön ve konum özellikleridir. Bu gruptaki yerleşme adlarında yukarı, aşağı, orta, karşı, kuzey, güney, alan ve yeri gibi sözcükler daha çok birden fazla yerleşmeye sahip olan köy yönetsel alanlarında karşılaşılmaktadır. Çok yerleşmeli köy idari alanlarındaki kırsal yerleşmelerin sakinlerinin çoğunlukla birbirleriyle akraba olmaları, adlandır-

mada ayırıcı unsur olan beşeri adlar yerine bu yerleşmelerin birbirlerine göre yer, yön ve konumunu yansıtacak adlar verilmesini sağlamış olmalıdır. Çalışma alanındaki 74 kırsal yerleşmenin 20’si doğal coğrafya özellikleriyle ilgilidir. Bu grupta yedi yerleşmeyle en fazla bulunan isim biyocoğrafya ile ilişkili olanlardır. Bunu altı yerleşmeyle hidroğrafyayla ilgili olanlar, dört yerleşmeyle ise jeomorfolojiyle ilgili olanlar takip etmektedir. Sahada en az etkisi olan ise litolojiyle ilişkili yerleşme isimleridir. Çalışma alanındaki yerleşmelerin %95’inin adının kaynağı tespit edilmiş olup adının anlamı ve kaynağı tam olarak tespit edilemeyen ise yalnızca dört kırsal yerleşme bulunmaktadır.

Kaynakça

- Abdullina, A.G., Saparov, K.T., Sergeyeva, A.M., Yeginbayeva, A.Y., & Atasoy, E. (2019). The importance of toponymy of Mugalzharly Mountain plots and adjacent territories to the development of geotourism. *GeoJournal of Tourism and Geosites*, 25(2), 664–674. <https://doi.org/10.30892/gtg.25230-388>
- Adres Kayıt Sistemi. (2021). *Adres Kayıt Sistemi Verileri*. T.C. İçişleri Bakanlığı Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü. <https://adres.nvi.gov.tr/VatandasIslemleri/AdresSorgu>
- Aksan, D. (1982). *Her yönüyle dil (ana çizgileriyle dilbilim)*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Aliağaoğlu, A., & Uğur, A. (2018). Şehirsiz toponimi: Erzurum’da cadde adları. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21 (40), 1-27. <https://doi.org/10.31795/baunsobed.489078>
- Bassett, T. (1994). Cartography and empire building in nineteenth-century west Africa. *Geographical Review*, 84, 316–35. <https://doi.org/10.2307/215456>
- Baytop, T. (2007). *Türkçe bitki adları sözlüğü*. Türk Dil Kurumu Yayınları
- Berg, L., & Kearns, R. (1996). Naming as norming: ‘race’, gender, and the identity politics of naming places in Aotearoa/New Zealand. *Environment and Planning D: Society and Space*, 14, 99–122. <https://doi.org/10.1068/d140099>
- Bigon, L. (2009) Names, norms, and forms: French and indigenous toponyms in early colonial Dakar, Senegal. *Planning Perspectives*, 23, 479–501. <https://doi.org/10.1080/02665430802319021>
- Boillat, S., Serrano, E., Rist, S., & Berkes, F. (2013). The Importance of Place Names in the Search for Ecosystem-Like Concepts in Indigenous Societies: An Example from the Bolivian Andes. *Environmental Management*, 51, 663–678. <https://doi.org/10.1007/s00267-012-9969-4>
- Çıldam, S., Y. (2019). Toponimi (yer adları) açısından Siirt’te mahalle adları. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23 (4), 1443-1458. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/925642>
- E-İçişleri Projesi. (2021). *Bayramören ilçesi köyleri ve bağlıları*. T.C. İçişleri Bakanlığı. <https://www.e-icisleri.gov.tr/Anasayfa/Mulki-dariBolumleri.aspx>
- Emiroğlu, M. (1984). Bolu yöresi yer adları. İçinde *Türk Yer Adları Sempozyumu Bildirileri Kitabı* (ss.181-200). Milli Folklor Araştırmaları Dairesi Yay.No.60, Seminer Kongre Bildirileri Dizisi 17.
- Eriç, S. (1989). Güneydoğu Avrupa’da Türkçe ekzonimler. *İ.Ü. Deniz Bilimleri ve Coğrafya Enstitüsü Bülteni*, 6, 9-13.

- Eröz, M. (1984). Sosyolojik yönden Türk yer adları. İçinde *Türk Yer Adları Sempozyumu Bildirileri Kitabı* (ss.45-53). Milli Folklor Araştırmaları Dairesi Yay.No.60, Seminer Kongre Bildirileri Dizisi 17.
- Gjesdal, A. M. (2019). Travelling toponymy: The contribution of place names to the textual representation of place and memory in Abdellah Taïa's *Une mélancolie Arabe*. *Borderlands Journal*, 18(1), 111-132, doi: <https://doi.org/10.21307/borderlands-2019-006>
- Gökmen, B. (2015). Türkiye'de kadın isimli yerleşmelerin mekânsal analizi: Kadılık kurumunun yerleşme isimleri üzerindeki etkisi. *Karatekin Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 5, (3), 39–64. <https://dergi-park.org.tr/tr/download/article-file/180140>
- Gökyay, O. Ş. (1984). Yer adlarında kişilerin ve olayların payı. İçinde *Türk Yer Adları Sempozyumu Bildirileri Kitabı* (ss. 243–257). Milli Folklor Araştırmaları Dairesi Yay.No.60, Seminer Kongre Bildirileri Dizisi 17.
- Grounds, R. (2001). Tallahassee, Osceola, and the hermeneutics of American place names. *Journal of the Academy of Religion*, 69, 287–322. <https://doi.org/10.1093/jaarel/69.2.287>
- Gülbetekin, M. (2017). *Mekânın hafızası yer adları*. Hitabevi Yayınları.
- Güner, İ., Ertürk, M., & Bekdemir, Ü. (2000). İçişleri ili'ndeki yer adlarının kaynakları. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 4, 273-299. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ataunidcd/issue/2447/31065>
- Güney, E. (1996). Toponimik terimlerin sınıflandırılması. *Türk Dil ve Edebiyatı Dergisi*, 540, 619-630.
- Habibî, R. (2009). Ad bilimsel birimler ve sosyal etmenler. *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, (28), 33-38. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tdded/issue/12694/154476>
- Halaçoğlu, Y. (2009). *Anadolu'da aşiretler, cemaatler, oymaklar (1453-1650)*. Cilt. I-VI. Türk Tarih Kurumu
- Herman, R. (1999). The Aloha State: place names and the anti-conquest of Hawai'i. *Annals of the Association of American Geographers*, 89, 76–102. <https://doi.org/10.1111/0004-5608.00131>
- İbret, B., Ü. (2003). Çankırı'daki köy adları üzerine coğrafi açıdan bir inceleme. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 7, 53-80. <https://dergi-park.org.tr/en/download/article-file/3066>
- Kadmon, N. (2004). Toponymy and geopolitics: The political use — and misuse — of geographical names. *The Cartographic Journal*, 41 (2), 85–87. <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1179/000870404X12897>
- Koca, N., & Yazıcı, H. (2011). Afyon ilindeki idari yerleşmelerin toponimik sınıflandırılması. *Türk Coğrafya Dergisi*, 56, 1-10. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/198441>
- Koday, S. (2000). Trakya'da köy adlarında coğrafyanın etkisi. İçinde Doğaner, S. (Ed.), 28. *Coğrafya Meslek Haftası (10-12 Haziran 1998, Edirne), Geçmişte, Günümüzde ve Gelecekte Trakya: Bildirileri* (ss.221-253). Türk Coğrafya Kurumu.
- Kundakçı, K., S. (2019). *Osmanlı klasik döneminde Taşköprü kazasının sosyal ve ekonomik tarihi*. Hiperyayın.
- Kurt, Y. (2012). Yabanâbâd kazası kişi ve yer adları. İçinde Kurt, Y., & Ünlü, E. (Ed.), *Tarihte Ankara Uluslararası Sempozyumu Bildiriler, C. I Kitabı* (ss. 217- 233). Ankara Büyükşehir Belediyesi Yayınları.
- Küçük, S. (2010). Eski Türk kültüründe renk kavramı. *Bilgi*, 54, 185–210. http://bilgi.yesevi.edu.tr/shw_artcl-1216.html
- Kütük, A. (2014). İslam/Türk devlet ve toplum geleneğinde renkler ve anlamları. *Türkiyat Mecmuası*, 24 (2), 133–170. <https://dergi-park.org.tr/tr/download/article-file/173148>
- Light, D. (2014) Tourism and toponymy: commodifying and consuming place names, *Tourism Geographies*, 16:1, 141-156, <https://doi.org/10.1080/14616688.2013.868031>
- Nash, C. (1999). Irish place names: post-colonial locations. *Transactions of the Institute of British Geographers*, NS, 24, 457–80. <https://www.jstor.org/stable/623235>
- Özçağlar, A. (2009). *Coğrafyaya giriş*. Ümit ofset matbaacılık.
- Özçağlar, A. (2015). *Yönetmelik coğrafya*. Nika Yayınevi.
- Özgüç, N., & Tümertekin, E. (2012). *Coğrafya geçmiş kavramlar coğrafyacılar*. Çantay Kitabevi.
- Özüpekçe, S., & Gümüş, N. (2020). Bir toponimi araştırması: Besni (Adıyaman) ilçesi köy adlarının coğrafi sınıflandırılması. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 25 (44),151-162. <https://doi.org/10.17295/ataunidcd.804482>
- Özür, N., K. (2015). *Keşifler ve coğrafya*. Yeditepe Yayınevi.
- Radding, L., Western, J. (2010). What's in a name? Linguistics, geography, and toponyms. *Geographical Review*, 100(3), 394–412. <https://doi.org/10.1111/j.19310846.2010.00043.x>
- Sakaoğlu, S. (1984). İnsan adlarından kaynaklanan yer adlarımız. İçinde *Türk Yer Adları Sempozyumu Bildirileri Kitabı* (ss. 259-264). Milli Folklor Araştırmaları Dairesi Yay.No.60, Seminer Kongre Bildirileri Dizisi 17.
- Sarı, C. (2007). Doğal ve kültürel coğrafya özellikleri açısından Beyşehir ilçesi'nde yerleşme adlarının sınıflandırılması. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17, 487-501. <http://dergisosyalbil.selcuk.edu.tr/susbed/article/view/498/480>
- Sarı, İ. (2016). Türkiye Türkçesindeki birleşik sözcüklerin merkezlik odağında sınıflandırılması. *Dil Araştırmaları*, 18, 199–217. <http://earsiv.hitit.edu.tr/xmlui/handle/11491/296#sthash.STQ-4PIg7.dpbs>
- Sysiö, T., Ülker, O. & Tokgöz, N. (2021) Assembling a Critical Toponymy of Diplomacy: The Case of Ankara, Turkey, *Geopolitics*, doi: [10.1080/14650045.2021.1912022](https://doi.org/10.1080/14650045.2021.1912022)
- Şahin, G. (2010). Türkiye'de yapılmış toponomi çalışmaları. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(4), 134–156. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/15316>
- Şahin, İ. (2019). *Adbilim (4. Baskı)*. Pegem Akademi Yayınları.
- Taş, B. (2016). *Türkiye'nin kırsal yerleşmeleri*. Yedi Tepe Yayınevi.
- Taylor, J.J. (2008) Naming the land: San countermapping in Namibia's West Caprivi. *Geoforum* 39(5),1766–1775. doi:10.1016/j.geoforum.2008.04.001
- TDK. (2009a). *Derleme sözlüğü I*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- TDK. (2009b). *Derleme sözlüğü III*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- TDK. (2009c). *Derleme sözlüğü IV*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- TDK. (2009d). *Derleme sözlüğü V*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- TDK. (2009e). *Derleme sözlüğü VI*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- TDK. (2021). *Türk Dil Kurumu Sözlükleri*. <https://sozluk.gov.tr/>
- Topal, E., & İbret, B. Ü. (2020). Köy adları açısından bir inceleme: Kastamonu merkez köy adları. *Turkish Studies - Language*, 15 (1), 463-476. <https://dx.doi.org/10.29228/TurkishStudies.40482>
- Tuan Y., F. (2001). Space and place. *The perspective of experience*. (Eighth Printing). University of Minnesota Press, Minneapolis
- Tunçel, H. (2000). Türkiye'de ismi değiştirilen köyler. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10, (2), 23-34. <http://web.firat.edu.tr/sosyalbil/dergi/arsiv/cilt10/sayi2/023-034.pdf>

- Tümertekin, E., & Özgüç, N. (2002). *Beşeri coğrafya insan, kültür, mekân*. Çantay Kitabevi
- Türkan, O. (2020). Kırşehir ilinde köy adlarının coğrafi açıdan değerlendirilmesi. *Coğrafya Dergisi*, (41), 61-75. <https://doi.org/10.26650/JGEOG2020-0029>
- Uçakçı, İ. (2015a). *Oğuz boyları aşiret, oymak, cemaatler I, Bozoklar*. Bilge Oğuz Yayınları.
- Uçakçı, İ. (2015b). *Oğuz boyları II aşiret, oymak, cemaatler*. Bilge Oğuz Yayınları.
- Umar, B. (1993). *Türkiye'deki tarihsel adlar*. İnkılap Kitabevi.
- Uygur, N. (1967). Yer adları. *Türk Dili Dergisi*, 187, 495-502.
- Withers, C. (2000). Authorizing landscape: 'authority', naming and the ordnance survey's mapping of the Scottish highlands in the nineteenth century. *Journal of Historical Geography*, 26, 532-54. <https://doi.org/10.1006/jhge.2000.0244>
- Yaşar, O., & Yaşar, Ö., F. (2010). Ayvacık, Bayramiç, Çan, Ezine ve Yenice (Çanakkale ili) ilçelerinde köy adlarının kaynakları. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3, (11), 599-611. https://www.sosyalarastirmalar.com/cilt3/sayi11pdf/yasar_okan_fundayasar2.pdf
- Yediöldüz, B. (1984). Türkiye'de yer adı verme usulleri ve yer adı değişikliklerinin tarihî gelişimi. İçinde *Türk Yer Adları Sempozyumu Bildirileri Kitabı* (ss.25-41). Milli Folklor Araştırmaları Dairesi Yay. No.60, Seminer Kongre Bildirileri Dizisi 17.
- Yeoh, B. (1996). Street-naming and nation-building: toponymic inscriptions of nationhood in Singapore. *Area*, 28, 298-307. <https://www.jstor.org/stable/20003708>
- Yıldırım, D. (1984). Coğrafya'dan vatan'a geçiş ve vatan ile göç ediş problemi. İçinde *Türk Yer Adları Sempozyumu Bildirileri Kitabı* (ss.157-168). Milli Folklor Araştırmaları Dairesi Yay.No.60, Seminer Kongre Bildirileri Dizisi 17.
- Yıldırım, M. (2019). Yakakent ilçesindeki yer adları ile ilgili coğrafi incelemeler. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, 41, 189-201. <https://doi.org/10.17498/kdeniz.510751>
- Yusif, Y., & Kerimov, S. (2017). *Toponiminin esasları üzerine bir inceleme*. Çev. Serdar Yavuz. Asos Yayınları.